

LIETUVOS KARO AVIACIJOS LAKŪNŲ IR ŽVALGŲ RENGIMAS 1919–1932 M.

Estela Gruzdienė
Vytauto Didžiojo universitetas

Atkuriant Lietuvos valstybingumą ypač sunkiomis sąlygomis buvo formuojama Lietuvos kariuomenė, turėjusi nuo priešų apginti jauną valstybę. Kariuomenės vadovybės planuose buvo numatyta Lietuvoje įdiegti naują ginklų rūšį – aviaciją. Tai daryti vertė ir tai, kad Lietuvai grasinę priešai turėjo savo aviaciją ir ją sėkmingai naudojo. Karo lakūnus, žvalgus ir mechanikus karinė vadovybė Lietuvoje buvo numačiusi rengti 1919 m. sausio 30 d. pradėtos formuoti inžinerinės kuopos aviacijos būryje, kuriam vadovauti buvo paskirtas karininkas K. Fugalevičius. Taigi aviacijos būrio ir Aviacijos mokyklos įkūrimas – vienalaikis reiškinys. Įvykiai aviacijos būryje ir Karo aviacijos mokykloje vieni kitiems darė įtaką ir vieni kitus papildė. Aviacijos specialistų rengimo kokybė tiesiogiai priklausė nuo Aviacijos dalies vado dėmesio, lektorių, mokyklai skiriamo benzino ar maisto davinių kiekio. Ji savo ruožtu taip pat aktyviai dalyvavo Aviacijos dalies gyvenime: mokyklos mokiniai ėjo sargybą, skrisdavo į frontą atlikti skirtų užduočių. Nuo mokykloje besimokančiųjų priklausė Lietuvos aviacijos ateitis. Patys mokiniai buvo tokie entuziastingi ir turėjo tiek daug noro tapti tikrais lakūnais ir žvalgais, jog skraidymas ir lėktuvų priežiūra jų buvo laikomi malonumu, o ne prievole ar darbu.

Ši aviacijos specialistų rengimo Lietuvos Respublikoje laikotarpį galima suskirstyti į tris periodus. Pirmasis periodas – laikotarpis nuo Karo aviacijos mokyklos įkūrimo iki jos uždarymo (1919 03 12–1919 12 16) išleidus pirmąją specialistų laidą, antrasis – personalo rengimo etapas, kai iš kitų kariuomenės rūšių buvo imami kadrai ir ugdomi savi aviatoriai Vytauto Didžiojo karininkų kursuose bei mokomi mokojoje eskadrilėje (1920–1932 10 01), ir trečiasis – 1932 m., kai karo aviacijos personalas buvo rengiamas naujai suformuotoje Aviacijos mokykloje.

Pagrindinis šio straipsnio tikslas – apžvelgti ir įvertinti pirmuosius žingsnius rengiant ir ugdant Lietuvos aviacijos specialistus, t. y. pirmąjį ir antrąjį lakūnų ir žvalgų ugdymo periodus.

Sunkus ir dinamiškas laikotarpis paskelbus nepriklausomybę, kovos dėl jos puikiai atsispindėjo ir Karo aviacijos mokyklos istorijoje. Analizuojant šią temą iškilo problema – informacija apie mokyklos kūrimą yra išsklaidyta arba pateikta tik buvusių mokyklos absolventų atsiminimuose. Yra ir visai neištirtų temų, pavyzdžiui, Karo aviacijos mokyklos mokymo programos struktūra ir mokymo eiga, „skraidančio“ (karo lėktuvų) personalo rengimas uždarius Karo aviacijos mokyklą, išleidusią tik vieną laidą. Šiame straipsnyje tai ir pabandysiu atskleisti ir turimas žinias susisteminti.

J. Pyragiaus redaguotoje knygoje „Mūsų sparnai“¹, išleistoje minint Lietuvos karo aviacijos 10-metį, rašoma apie pirmosios Karo aviacijos mokyklos kūrimą, aptariami pagrindiniai jos užsibrėžti tikslai. Tačiau yra įsivėlusių klaidų nurodant datas, nors naudotasi ir archyviniais dokumentais, jone atsispindi tik pirmasis aviacijos kūrimo dešimtmetis, bet jis nevertinamas. JAV išėivijos išleistoje V. Statkaus knygoje „Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m.“² pateikta ir informacija, gauta iš periodinių leidinių, atsiminimų apie Ka-

¹Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. kpt. J. Pyragius, Kaunas, 1929.

²Statkus V. Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m., Chicago, 1986.

ro aviacijos mokyklą, jos pirmuosius absolventus, tačiau mažai dėmesio skirta aviacijos specialistų rengimo po mokyklos uždarymo problemai. Joje panaudota informacija pateikta jau minėtoje J. Pyragiaus knygoje. Pagrindinis darbo trūkumas yra tas, kad autorius neturėjo galimybės naudotis archyvine medžiaga. Sovietinės okupacijos metais išėivijoje leisti „Plieno sparnai“³ užpildė didžiąsias aviacijos istorijos spragas amžininkų atsiminimais, spausdintais tarpukario Lietuvoje. A. Gamziuko biografinėje apybraižoje apie gen. A. Gustaitį „Antanas Norėjo Būti Ore“⁴ nemaža vertingos medžiagos ir apie Aviacijos mokyklos raidą, ir apie dėstomuosius dalykus, mokymą skraidyti. V. Lesčius knygoje „Lietuvos kariuomenė 1918–1920m.“⁵ visos tuometinės Lietuvos kariuomenės kontekste trumpai apžvelgė ir Aviacijos mokyklos bei Aviacijos dalies kūrimo istoriją.

Karo aviacijos mokyklos įkūrimas

Oficialiai užfiksuota, kad Karo aviacijos mokykla buvo įkurta 1919 m. kovo 12 d. Pirmuoju Aviacijos daliai išleistu įsakymu Karo aviacijos mokyklos viršininku buvo paskirtas krn. K. Fugalevičius, karo valdininkas J. Elisonas – tos mokyklos mokytoju, o po keleto dienų – instruktoriumi. Tačiau įkurti mokyklą ir ją atidaryti pradėta planuoti dar anksčiau. Jau 1919 m. sausio 30 d. pradėjus formuoti inžinerijos kuopą, vadovaujamą M. Nurko, ir jos aviacijos būriui vadovauti paskyrus krn. Konstantiną Fugalevičių⁶, kariuomenės vadovybė buvo suplanavusi įkurti tokio profilio mokyklą. Aviacijos būrys vienu metu turėjo atlikti dvi užduotis: kariauti su bolševikais bei jaunos vaikus rengti karo lakū-

³Narakas J. Kokia buvo mūsų karo aviacija, Plieno sparnai, 1970, Nr. 1, p. 15–17.

⁴Gamziukas A. Antanas Norėjo Būti Ore, Kaunas, 1997.

⁵Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., Vilnius, 1998.

⁶Konstantinas Fugalevičius (1893–1919 09 03) nuo 1914 m. tarnavo Kauno tvirtovės aviacijos būryje, buvo baigęs Kijevo praporščikų mokyklą, carinės Rusijos aviacijoje tarnavęs oro žvalgu, jam buvo suteiktas kapitono laipsnis, 1919 m. sausio pradžioje grįžo į Lietuvą, 1919 m. sausio 30 d. buvo paskirtas vadovauti aviacijos būriui.

nais. Tapęs aviacijos būrio vadu, K. Fugalevičius tuo pačiu metu pradėjo kurti ir Karo aviacijos mokyklą. Jis ieškojo savanorių jaunuolių, norinčių tapti lakūnais, bei rūpinosi mokyklos patalpomis. Patalpų trūko, todėl Karo aviacijos mokykla buvo atidaryta K. Fugalevičiaus tėvų namuose, Žaliakalnyje (dab. Savanorių pr. 42). Keli mokomieji lėktuvai, atitekę mokyklai, buvo neoficialiai nupirkti iš vokiečių dalinio *Flieger Abteilung Nr. 425*, buvusio Kauno Aleksoto aerodrome nuo 1915 metų.

Konstantinas Fugalevičius
(Iš Lietuvos aviacijos muziejaus rinkinių – toliau LAM)

Karo aviacijos mokykla buvo tiesiogiai pavaldi Aviacijos dalies vadui, nors turėjo savo raštinę, antspaudą. Nors mokykla galėjo leisti savo įsakymus, tačiau visi svarbūs sprendimai taip pat buvo nurodomi įsakymuose, skirtuose Aviacijos daliai⁷. Pagal kariuomenės vadovybės sumanymą ši mokykla turėjo rengti visus aviacijai reikalingus specialistus: lakūnus, žvalgus, motoristus (t. y. mechanikus). Mokiniai vilkėjo inžinerijos dalinių karinę uniformą, kurios munduro apykaklė buvo apsiūta sidabrine juostele, o tamsiai žalio aksomo pilotė buvo su avietinės spalvos virvele ir dviem sukryžiuotomis sidabro spalvos juostelėmis viršuje. Uniformos dalis buvo ir durklas juodose makštyse.

Į Karo aviacijos mokyklą jaunuolių buvo priimta gana daug. Kovo 12 d. buvo priimtas 21 mokinys: J. Pranckevičius, Kundrotas, S. Stanaitis, J. Zauka, V. Rauba, J. Kumpis, Jakimavičius, Budrevičius, A. Stašaitis, Kvesko, Petrauskas, V. Šenbergas, J. Šabanavičius, Graužinis, A. Babilius, Ambraziejus, Misevičius, S. Sabas, M. Vaicekauskas, Suchoverskis, Kanapinskas⁸.

---

⁷Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), p. 28.

⁸Mūsų sparnai (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. J. Pyragius, p. 27.

**A. Gustaitis su Aviacijos mokyklos uniforma 1919 m.
(LAM)**

Aviacijos mokyklos mokiniai prie lėktuvų angaro.

Sėdi iš kairės: T. Šakmanas, A. Gustaitis, mokyklos viršininkas J. Laurinaitis, K. Brazdžionis, V. Ruseckas. Stovi iš kairės: V. Lišauskas, B. Sidaravičius, L. Virbickas, A. Babilius, L. Peseckas, J. Dobkevičius, X, V. Šidlauskas, J. Pranckevičius, X, V. Firontas, S. Tumas, K. Kanauka, S. Sabas, J. Šalkauskas, V. Elisonas, T. Sereika, H. Bezumavičius, K. Graužinis, A. Stašaitis, V. Jablonskis, V. Šenbergas, P. Brazdžiūnas, S. Stanaitis, J. Zauka. 1919 m. rudenį (LAM)

Mokyklai jau veikiant dar iki pat rugpjūčio mėn. buvo priimami vis nauji mokiniai⁹. Buvo gauti J. Šalkausko, V. Švitrio, A. Gustaičio, L. Šliužinsko, Germano, T. Šakmano, L. Virbicko, Kazakevičiaus, V. Rusecko, Junkerio, Lastausko, Kazlauskas, B. Sidaravičiaus, Janulionio, V. Lišausko, S. Tumo, L. Pesecko, V. Jablonskio, K. Kanaukos, V. Elisono, Kvasnevskio, P. Brazdžiūno, V. Fironto, G. Bezumavičiaus, T. Sereikos, B. Sruogos, R. Šidlauskas, K. Brazdžionio, J. Dobkevičiaus prašymai.

⁹Kandidatų į Aviacijos mokyklą prašymai. 1919 m. // LCVA, F.1451, ap. 3, b. 3, l. 1-10.

Reikalavimai stojantiejiems buvo gana dideli. Jau nuoliai privalėjo turėti ne mažesnę kaip 6 klasių išsilavinimą ir – kas bene svarbiausia! – būti stiprios sveikatos. Po medicininio patikrinimo buvo priimti 48 mokiniai¹⁰.

Nemažai Karo aviacijos mokyklos mokinių jau turėjo pakankamai ir žinių, ir patirties vienoje ar kitoje srityje. Pavyzdžiui, Jonas Zauka buvo baigęs 2 dvasinės seminarijos kursus, Jurgis Dobkevičius – mokėsis Politechnikos institute, Vincas Ruseckas – baigęs 3 mokytojų seminarijos klases, Antanas Gustaitis į Karo aviacijos mokyklą stojo baigęs Imperatoriaus Aleksandro I susisiekimo kelių inžinierių institutą.

Buvo ir tokių, kurie neturėjo išsilavinimą patvirtinančių dokumentų (pvz., Leonardas Peseckas)¹¹, bet jiems kelias į Aviacijos mokyklą taip pat nebuvo užkirstas. Susirinkus mokiniams iš įvairių lietuviškų gimnazijų paaiškėjo, kad ne visi gali susikalbėti lietuviškai, pasak vėlesnio Karo aviacijos mokyklos viršininko J. Laurinaičio, net kilo abejonių, ar kai kurie iš viso moka rašyti¹².

Mokyklos vadovų kaita

Karo aviacijos mokyklai krn. K. Fugalevičius vadovavo iki nelaimingo atsitikimo.

Balandžio mėnesį Lietuvos kariuomenė ėmė telktis puolimui. Balandžio 4-ąją F. Šulcas ir K. Fugalevičius žvalgė raudonarmiečių pozicijas dviem kryptimis: Jonavos–Panevėžio ir Ukmergės–Panevėžio. Šiose teritorijose mėtė ir bombas. Prie Panevėžio lėktuvas buvo apšaudytas, benzino bakas pramuštas, K. Fugalevičiui sužeista ranka¹³.

---

¹⁰Istojusių į Karo aviacijos mokyklą mokinių skaičius skirtinguose šaltiniuose nesutampa. J. Pyragius vienur rašo, jog įstojo 50 mokinių (Mūsų sparnai, red. J. Pyragius, K., 1929, p. 11–12, 27–29), kitur – 48 (kpt. J. Pyragius, Karo aviacijos mokykla 1919–1929, Karys, K., 1929, Nr. 49/50, p. 819). Naujausiuose tyrimuose pateikiamas įstojusiųjų skaičius – 48 (V. Lesčius, Lietuvos kariuomenė 1918–1920, V., 1998, p. 389; A. Gamziukas, G. Ramoška, Lietuvos karinė aviacija 1919–1940 m., K., 1999, p. 18. Archyvinių duomenų, patikslinančių šį skaičių, nepavyko rasti.

¹¹Bendrieji dalykai mokiniams lakūnams ir žvalgams // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, l. 7.

¹²Laurinaitis J. M. Karo aviacijos mokyklą prisimenant, Mūsų žinynas, 1925, t. 1, p. 179–180.

¹³Ramoška G. Lietuvos karo aviacija Nepriklausomybės karuose, Plieno sparnai, 1994, Nr. 2, p. 3.

Jis kurį laiką gydėsi Kauno ir Berlyno ligoninėse. Susirgęs nepagydoma liga grįžo į Kauną ir 1919 m. rugsėjo 3 d. nusišovė. Aviacijos mokyklos mokiniai prisimena jį buvus rimtą, energingą ir darbštų aviacijos specialistą.

Tuomet laikinuoju Karo aviacijos mokyklos viršininku buvo paskirtas karininkas, rusų tarnybos generolas majoras R. Okulič-Kazarinas, kuris vadovavo mokyklai 1919 m. balandžio 4–20 dienomis. Eidamas šias pareigas jis susirgo ir 1919 m. balandžio 27 d. mirė. Nuo balandžio 20 d. iki gegužės 29 d. ir nuo liepos 6 d. iki rugpjūčio 7 d. šias pareigas ėjo karo valdininkas J. Elisonas. Jis kariuomenės vadovybei akcentavo, jog klaidingai įsivaizduojama, kad lakūnus rengti trukdo lėktuvų stygius. Mokyklos viršininkas siūlė kuo greičiau spręsti esminius klausimus: paskirti mokyklai nuolatinius lektorius, išspręsti dėstytojų transporto klausimus, sutvarkyti mokinių buitį bei, kiek įmanoma, Karo aviacijos mokykloje besimokantiems suteikti galimybę kuo daugiau laiko praleisti besimokant, o ne atliekant karo tarnybą.

Nuo 1919 m. gegužės 29 d. iki liepos 6 d. Aviacijos mokyklos viršininko pareigas ėjo karininkas I. Adamkavičius¹⁴. Jam vadovaujant Karo aviacijos mokykla persikėlė į barakus, esančius netoli Cepelino angaro Linksmadvaryje¹⁵. Mokyklos patalpos nebuvo pritaikytos mokyti. Vadovėlių iš viso nebuvo. Pamokos dažniausiai vykdavo čia pat – butuose, dirbtuvėse, o vasarą – lauke¹⁶.

1919 m. rugpjūčio 7 d. Karo aviacijos mokyklos vairą perėmė karininkas J. M. Laurinaitis¹⁷, kuris, anot J. Pyragiaus, „nors ir nebūdamas aviacijos specialistas, bet darbštus ir susidomėjęs aviacija, sutvarkė mokyklą <...> tiek, kiek ano me-

---

¹⁴KAM. Aviacijos mokyklos viršininko 1919 m. gegužės 28 d. raportas Aviacijos dalies vadui Nr. 15 // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, p. 29.

¹⁵Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. kpt. J. Pyragius, p. 29.

¹⁶Ten pat, p. 32.

¹⁷KAM. Aviacijos mokyklos viršininko 1919 m. rugpjūčio 7 d. pareiškimas Aviacijos dalies vadui // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, p. 16.

to sąlygos leido“¹⁸. J. Laurinaitis pradėjo reikalauti, kad lakūnai, žvalgai ir mechanikai būtų mokomi pagal dėstytojų parengtas programas. Buvo sudaryta speciali komisija, atsakinga už aviatoriams reikalingos literatūros vertimą¹⁹, mokykloje įvesta griežtesnė drausmė, o spalio mėnesį Karo aviacijos mokykla iš barakų, išikūrusių greta dirizablio angaro, buvo perkelta į Linksmadvario dvaro pastatus²⁰.

Vis nauji paskiriami mokyklos vadovai nespėdavo nei įsigilinti į einamuosius mokyklos reikalus, nei jų išspręsti, todėl dažna Karo aviacijos mokyklos viršininkų kaita buvo žalinga – nuo to nukentėdavo karo lakūnų ugdymas.

O. Dahlbeko vaidmuo kuriant Karo aviacijos mokyklą

Nuo 1919 m. balandžio 1 d. Aviacijos dalies inspektoriumi pradėjęs dirbti švedų majoras Olė Dahlbekas (Olle Dahlbeck) rūpinosi visais Aviacijos dalies reikalais, taip pat prižiūrėjo ir Karo aviacijos mokyklos darbą. Jis rūpinosi mokyklos organizaciniais reikalais, teikė išsamius pasiūlymus, pareiškėdavo pastabų, į kurias daugiau ar mažiau buvo atsižvelgta rengiant mokyklos mokymo planus ir vidaus struktūrą.

Aviacijos dalies inspektorius O. Dahlbekas kariuomenės vadovybei pateikė aviacijos specialistų rengimo planą, kuris dėl lėšų stokos nebuvo įgyvendintas. Jo nuomone, Aviacijos mokykla turi rengti tik lakūnus ir žvalgus. Jis siūlė aviacijos viršininkui kuo greičiau suformuoti atskirą mechanikų mokyklą. Į ją iš visų kariuomenės dalių turėtų būti atrenkama 30 mokinių²¹.

---

¹⁸Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. kpt. Pyragius, p. 28.

¹⁹KAM. Aviacijos mokyklos viršininko 1919 m. lapkričio 2 d. pareiškimas Aviacijos dalies vadui // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, l.29.

²⁰Gamziukas A. Antanas Norėjo Būti Ore, p. 40.

²¹Aviacijos dalies inspektoriaus raportas Nr. 8, 1919 m. rugpjūčio 20 d. // LCVA, f. 929, ap. 1, b. 333, l.767.

Inspektorius taip pat pateikė nemažai pastabų dėl Aviacijos dalyje ir Aviacijos mokykloje esamos prastos padėties. Jos buvo ne be pagrindo. Aviacijos mokyklos mokiniai per daug laiko praleisdavo sargyboje, rikiuotės pratybose, todėl mažai laiko likdavo lakūnų įgūdžiams ugdyti. „Faktiškai kartais atsitinka taip, kad mokinys, kuris privalo pradėti savo užsiėmimus ir skraidyti 4 val. ryto, stovėjo poste iki pirmos valandos nakties. Taip, žinoma, toliau tęstis negali, ypatingai jų pirmųjų praktinių įgūdžių formavimosi laikotarpyje“²², – 1919 m. rugpjūčio 20 d. raporte rašo O. Dahlbekas. 1919 m. rugpjūčio mėn. atlikęs patikrinimą Aviacijos mokykloje, inspektorius pastebėjo, kad ji rengia mokinius per ilgai, disciplinos blogai išdėstomos, mokiniams duodamas prastas maistas²³.

Labai trūko gerų karo aviacijos specialistų – tiek lakūnų, tiek žvalgų. Inspektorius suvokė, kad per trumpą laiką neįmanoma visų priimtųjų į Karo aviacijos mokyklą parengti gerais lakūnais. Jis siūlė „iš mokinių pilotų grupės atrinkti 4 geriausius mokinius, jiems suteikti išimtinai tik skraidymo pamokas tam, kad jie galėtų laikyti egzaminus kaip galima greičiau“²⁴. Inspektorius pabrėžė, kad „tai padaryti būtina, norint pasiekti rezultatų artimiausioje ateityje, kadangi instruktorių ir mokyklinių aparatų kiekis yra labai ribotas“²⁵. O. Dahlbeko manymu, „esant geram orui ir esant pakankamam kiekiui gero benzino, pirmieji mokiniai jau turi būti paruošti maždaug per mėnesį“²⁶. Šis pasiūlymas buvo priimtas ir įgyvendinamas, tačiau, kaip su kartėliu užsimeina Aviacijos dalies inspektorius, nebuvo atsiklausta jo nuomonės atrenkant gabiausius mokinius.

O. Dahlbekas besikuriant Lietuvos karo aviacijai buvo tarsi idėjų generatorius. Jis pateikdavo siūlymus gerai apgalvojęs, tačiau visiškai neatsižvelgdavo į esamą situaciją.

---

²²Ten pat, l. 766.

²³Ten pat.

²⁴Ten pat.

²⁵Ten pat.

²⁶Ten pat.

Atrodo, jam net nerūpėjo, ar siūlomiems patobulinimams atlikti bus lėšų, ar juos įgyvendinti leis susiklosčiusi situacija. Inspektorius kūrė aviacijos plėtros ir Karo aviacijos mokyklos ateities planus.

Aviacijos dalies inspektoriaus O. Dahlbeko vaidmuo Lietuvos aviacijos kūrimo istorijoje išliko svarus, kadangi jo galvoje gimę Aviacijos mokyklos perorganizavimo variantai ir racionalūs pasiūlymai dėl visos Aviacijos dalies patobulinimo buvo pradėti įgyvendinti susiklosčius palankioms aplinkybėms, praėjus dar 3–4 metams.

Teorinis ir praktinis aviatorių rengimas Karo aviacijos mokykloje

Kaip jau minėta, Karo aviacijos mokyklos tikslas buvo rengti visus reikalingus aviacijos specialistus – pilotus, žvalgus ir mechanikus. Buvo numatyta, jog mokyklos mokiniai pirmiausia išklausys didesnę teorinio kurso dalį, išlaikys egzaminus, po to bus mokomi praktinių dalykų, reikalingų lakūnams ir žvalgams²⁷.

1919 m. personalas turėjo būti rengiamas greitai ir gerai, tačiau sąlygos tam buvo nepalankios. Karo aviacijos mokyklos darbo pradžia buvo sudėtinga. Trūko specialistų, galinčių rengti lakūnus, vadovėlių iš viso nebuvo. Besitęsiant kovoms dėl nepriklausomybės, teorinis rengimas mokykloje vyko pripuolamai, kadangi dėstytojai turėjo skristi į frontą atlikti karinių užduočių. Pratybų instruktoriais teko skirti samdytus vokiečių lakūnus ir žvalgus²⁸.

Sudaryta 8–10 mėnesių teorinio mokymo programa apėmė 954 valandų mokymo kursą²⁹. Tačiau pirmaisiais mokyklos gyvavimo mėnesiais nebuvo laikomasi jokios mokymo programos, nes trūko dėstytojų. Aviacijos mokyklos vir-

²⁷KAM Aviacijos mokyklos viršininko 1919 m. liepos 7 d. pareiškimas Aviacijos dalies vadui Nr. 469 // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, l. 19.

²⁸Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. kpt. Pyragius, p. 31.

²⁹Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920, p. 390.

šininko, karo valdininko J. Elisono rūpesčiu mokiniai iš pradžių bent išklausė trumpą teorinį kursą, kurio metu buvo dėstomi karinio statuto pagrindai, rikiuotės pradmenys, supažindinama su kulkosvaidžių rūšimis.

Dešinėje prie stalo – Aviacijos mokyklos viršininkas karininkas Jonas Martynas Laurinaitis (1894 02 01–1966 09 25) 1919 m. (LAM)

1919 m. rudenį, Karo aviacijos mokyklai vadovaujant J. M. Laurinaičiui, padėtis jau buvo pakitusi. Būsimieji lakūnai buvo išklausę aviacijos teorijos, aeronavigacijos, meteorologijos, taktikos, lietuvių kalbos, rikiuotės, motorų, aerogrametrijos, „lakiojimo [t.y. skraidymo] pėstininkų tikslams“, artilerijos, bevielio telegrafo, aerofotogrametrijos, fotografijos, lengvųjų kulkosvaidžių, kulku „Maksim“, bombų³⁰ mokomųjų dalykų kursų. Nors (vertinant šiandien) daugelis tų dalykų galėjo būti dėstomi kaip viena disciplina, tačiau, nesant griežtai nustatytų mokymo programų, kiekvienas dės-

³⁰Bendrieji dalykai mokiniams lakūnams ir žvalgams // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, l. 7.

tytojas stengėsi suteikti to meto sąlygomis pačių reikšmingiausių ir reikalingiausių, taip pat ir skrydžių į frontą metu, praktiškai panaudojamų žinių.

Aviacijos mokyklos mokiniai klasėje.

Iš kairės: V. Rauba, J. Pranckevičius, T. Šakmanas, X, B. Sidaravičius, S. Tumas, X, A. Babilius, H. Bezumavičius, K. Kanauka, V. Jablonskis, A. Gustaitis, K. Brazdžionis, P. Brazdžiūnas, X, L. Peseckas, X, T. Sereika, X, V. Firontas, S. Sabas, X, X, X, K. Graužinis, A. Stašaitis, J. Dobkevičius, L. Virbickas. 1919 m. (LAM)

Skatinamas kuo greičiau užbaigti lakūnų rengimo programą, Karo aviacijos mokyklos viršininkas krn. J. Elisonas kariuomenės vadovybei pateikė pasiūlymus, kaip sparčiau paruošti taip reikalingus pirmuosius lakūnus. Tiesa, jo mintys visiškai sutapo su anksčiau minėto Aviacijos dalies inspektoriaus O. Dahlbeko nuomone, jog iš tikrųjų reikėtų iš keleto geriausių mokinių sudaryti nuolatinę „būsimųjų skrajotojų grupę, kuriai pravartu būtų paskirti nuolatinis instruktorius-skrajotojas ir kuris nors nuolatinis mokomasai apar-

tas³¹. Nuo rugpjūčio 7 d. J. M. Laurinaitį paskyrus eiti Karo aviacijos mokyklos viršininko pareigas, buvo pradėta aktyviau ruošti išleisti šią pirmąją laidą. Aviacijos dalies vadas peržiūrėjo einamų mokslo dalykų programas, lakūnų – pilotų egzaminų projektą³². Rugsėjo 29 d. Aviacijos mokyklos viršininkas J. Laurinaitis Aviacijos dalies vadui P. Petroniui pranešė, jog „teorijos mokslas mokykloj baigiamas. Už mėnesio, daugiausiai pusanthro, galėsime pirmąją laidą išleisti, reikia tik intensyviai pratęsti lakstymus“³³. Tačiau praktinių pratybų būsimiems karo lakūnams eiga stipriai trukdė ir didelę įtaką jai darė išorinės ir vidinės kliūtys. Instruktoriai ir vėliau mokiniai buvo siunčiami į frontą, besimokantys lakūnai taip pat turėjo eiti sargybą, nebuvo atleidžiami nuo tarnybos, todėl praleidinėdavo paskaitas³⁴. Net ir sėkmingų mokymų ore metu buvo įgyjami tik skraidymo pagrindai. (Mokiniai praktikos įgijo vėliau, jau skraidydami eskadrilėje ir vykdydami karines užduotis fronte.) Be to, mokymas skraidyti truko tiek, kiek turėta benzino. Mokomieji skrydžiai vyko nuo birželio mėn. pabaigos su pertraukomis iki lapkričio mėn., kadangi, kaip ir visoje Aviacijos dalyje, buvo nuolatinis benzino stygius. Dažnai atsitikdavo, – rašo J. Pyragius, – kad mokiniai, norėdami skraidyti, turėdavo bėgti su skardine miestan ir už nuosavus pinigus pirktis iš vokiečių „šmugelio būdu“ keletą litrų „drek-benzolio“. Nors ir menkiausiai lėktuvo daliai sugedus ar sulūžus, taip pat tekdavo ilgai laukti, kol ją pataisys, arba net su nuosavais pinigais, surinktais iš grupės mokinių, siųsti vokiečių mechaniką į Eitkūnus, kad ten sutaisytų.

Mokoma valdyti lėktuvą buvo individualiai, todėl instruktorius sugaišdavo daug laiko, kol pirmuosius įgūdžius

---

³¹KAM Aviacijos mokyklos viršininko 1919 m. liepos 19 d. Aviacijos dalies vadui pranešimas Nr. 521 // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, l. 18.

³²KAM Aviacijos mokyklos viršininko 1919 m. rugpjūčio 28 d. Aviacijos dalies vadui pranešimas Nr. 681 // Ten pat, l. 35.

³³KAM Aviacijos mokyklos viršininko 1919 m. rugsėjo 29 d. Aviacijos dalies vadui pranešimas Nr. (neįskaitomas) // Ten pat, l. 25.

³⁴KAM. Aviacijos mokyklos viršininkui 1919 m. liepos 19 d. pareiškimas Aviacijos dalies vadui. Nr. 519 // Ten pat, l. 20.

įgydavo vienas mokinys. Liepos 21 d. trys instruktoriai – H. Roteris (H. Rotter), F. Šulcas (F. Schultz) ir E. Kuligovskis (E. Kuligowski) – pradėjo mokyti po šešis mokinius. Pirmoje (instruktoriaus H. Roterio) grupėje buvo šeši mokiniai lakūnai: A. Gustaitis, V. Jablonskis, V. Rauba, J. Zauka, L. Sliužinskas ir A. Stašaitis, antroje (instruktoriaus F. Šulco) – A. Babilius, J. Kumpis, V. Lišauskas, V. Šenbergas, S. Sabas, M. Vaicekauskas, trečioje (instruktoriaus E. Kuligovskio) – S. Stanaitis, V. Švitris, B. Sidaravičius, L. Peseckas, S. Tumas, G. Bezumavičius ir J. Dobkevičius.

Aviacijos dalies karininkai 1919 m. rudenį.

Sėdi iš kairės: B. Martinaitis, O. Dahlbekas, inspektuojantys dalį gen. V. Slabaševičius ir krn. E. Adamkavičius, E. Šalkauskas. Stovi: F. Šulcas, H. Roteris, P. Soltanas, J. Grigiškis, P. Hiksa, V. Živatovas, Z. Knystautas, Lechneris, Švezigas, Veinšenkas, P. Jancevičius, Ditrichas, už jų – S. Jakštys, E. Kuligovskis ir E. Šulcas (LAM)

1919 m. vasaros pabaigoje pirmieji pradėję mokytis skraidyti (V. Rauba, J. Kumpis, A. Gustaitis, L. Šliužinskas, A. Stašaitis, V. Šenbergas ir J. Dobkevičius) skraidė savarankiškai lėktuvu *Albatros B II*. Likusieji ruošėsi tapti oro žvalgiais. Mokykla gavo dar vieną iš bolševikų atimtą anglų gamybos lėktuvą *Sopwith*, kuris buvo atgabentas iš Jiezno. Tokio tipo lėktuvai su rotaciniu varikliu po Pirmojo pasaulinio karo jau nebuvo gaminami. Be to, šis lėktuvas vežant geležinkeliu buvo gerokai apgadintas ir jį pavyko sutaisyti tik pasibaigus Nepriklausomybės kovoms. 1919 m. rudenio paskaitų pamokos vėl nutrūko, nes 1919 m. spalio 28 d. avarijoje žuvo krn. F. Šulcas, išmokęs savarankiškai skraidyti tik vieną mokinį – J. Kumpį. Kitas instruktorius H. Roteris, išleidęs L. Šliužinską, V. Raubą ir A. Stašaitį, pabėgo. Po šio įvykio vokiečiai instruktoriai buvo atleisti³⁵, liko tik vienas krn. P. Hiksa, bet jam vienam tiek daug mokinių mokytis buvo neįmanoma, be to, dar reikėjo suteikti galimybę praktikuotis ir kitiems mokiniams – žvalgams.

Mokyklos viršininkas J. M. Laurinaitis, matydamas, kad tokiais aplinkybėmis greitai gerų lakūnų ir žvalgų nebūna galima parengti, keletą kartų prašė vadovybės (raštu ir žodžiu) išsiųsti užsienin nors šešis geresnius mokinius užbaigti aviacijos mokslų. Raštai buvo nuėję iki krašto apsaugos ministro, bet, trūkstant lėšų, liko be pasekmių³⁶.

1919 m. spalio mėn. pabaigoje pasikeitė Aviacijos dalies vadovybė. Spalio 26 d. vietoj krn. P. Petronio buvo paskirtas kpt. V. Gavelis. Tačiau lapkričio 20 d. kpt. V. Gavelis tampa šios dalies vado padėjėju, vadu paskiriamas anglas mjr. Č. R. Karas (C. R. Carr).

1919 m. rudenį 2 savaites mokiniai buvo išsiųsti į Karo mokyklą patikrinti statutų ir rikiuotės žinių. Po šio patikrinimo vyr. ltn. Jankauskas suskirstė mokinius į dvi grupes – stipresniųjų (A. Babilius, P. Brazdžiūnas, J. Dobkevičius, V.

³⁵1919 m. lapkričio 14 d. įsakymas Aviacijos dalies vadui Nr.157 // LCVA, f. 929, ap. 1, b. 334, l. 41.

³⁶Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. kpt. Pyragius, p. 34.

Firontas, K. Graužinis, A. Gustaitis, V. Jablonskis, K. Kanauka, J. Kumpis, B. Sidaravičius, S. Stanaitis, A. Stašaitis, T. Šakmanas, R. Šidlauskas, L. Virbickas) ir visai silpnų (G. Bezumavičius, K. Braždžionis, V. Elisonas, L. Peseckas, J. Prancevičius, S. Svilas, T. Sereika, J. Šabanavičius, J. Šalkauskas, V. Šenbergas, S. Tumas, M. Vaicekauskas, A. Vasnevskis, J. Zauka). L. Šliužinskas ir V. Lišauskas „dėl netikusio, kaip kariškiams elgimosi, negali būti kuomet nors pakelti į karininko laipsniu“³⁷. Aviacijos mokyklos mokinių mokymas Karo mokykloje „sukėlė nepageidaujamos trinties“. Atsirado priekaištų dėl aviatorių išskirtinės laikysenos, reikalaujamos drausmės nesilaikymo³⁸. Kaip tik Karo mokykloje pirmą kartą pastebimos „svetimų tarp savų“ pozicijos užuomazgos. Aviatoriai, palyginti su kitais kariuomenės specialistais, visuomet manė esą išskirtiniai.

1919 m. gruodžio 13 d. Karo aviacijos mokyklos mokinių žinias įvertino gen. ltn. J. Kubiliaus (Krašto apsaugos ministerija) vadovaujama komisija, kurią sudarė kpt. Jankauskas, ltn. Kepalas (Karo mokykla), mjr. Josiukas ir kpt. J. M. Laurinaitis (Karo aviacijos mokykla)³⁹.

Po 9,5 mėn. mokymo 1919 m. gruodžio 16 d. Karo aviacijos mokykla išleido pirmąją laidą. Mokyklą baigė 34 lakūnai ir žvalgai: A. Gustaitis, V. Rauba, J. Kumpis, T. Šakmanas, P. Braždžiūnas, K. Graužinis, K. Kanauka, J. Zauka, A. Babilius, R. Šidlauskas, L. Virbickas, V. Jablonskis, J. Prancevičius, V. Firontas, A. Vasnevskis, A. Stašaitis, J. Dobkevičius, V. Elisonas, S. Stanaitis, B. Sidaravičius, V. Švitris, L. Peseckas, V. Ruseckas, V. Šenbergas, S. Tumas, K. Braždžionis, T. Sereika, S. Sabas, J. Šabanavičius, J. Šalkauskas, G. Bezumavičius, M. Vaičekauskas, L. Šliužinskas, V. Lišauskas. Iš jų 23 buvo leitenantai, 11 – puskarininkių. Jiems Aviacijos dalyje laipsniai buvo pakelti iki leitenanto. Tai buvo pirmieji ir paskutiniai pirmosios Lietuvos Respublikos aviatoriai,

³⁷Karo mokyklos vyr. ltn. Jankausko raportas Karo mokyklos viršininko padėjėjui. 1919 m. gruodžio 11 d. // LCVA, f. 1451, ap. 3, b. 2, l. 96.

³⁸Statkus V. Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m., p. 184.

³⁹Gamziukas A. Antanas Norėjo Būti Ore, p. 42.

dalyvavę kovose ir apgynę savo Tėvynę. Dėl sunkios finansinės padėties ir vis dar besitęsiančio konflikto su lenkais parengusi pirmuosius Lietuvos aviatorius Karo aviacijos mokykla buvo išformuota⁴⁰.

Nors ir buvo susidurta su sunkumais, karo aviacijos lakūnų, žvalgų ir mechanikų pirmasis rengimo etapas buvo sėkmingas: pavyko išugdyti puikius karo lakūnus, užsigrūdinusius mūšiuose, sugebėjusius vadovauti, modernizuoti Lietuvos karo aviaciją.

1920 m. pradžioje buvo sudarytas mokomasis būrys, kuris balandžio 1 d. performuotas į oro eskadrilę. Baigusieji Karo aviacijos mokyklą, čia priimti mokiniais lakūnais, tobulino savo įgūdžius. Šios eskadrilės vadu buvo paskirtas krn. P. Hiksa, kuris kartu su O. Rahnu (Otto Rahn), Ragainės vokiečiu, dirbo ir instruktoriaus darbą, ugdydamas lietuvių aviatorių profesionalumą.

Aviacijos personalo rengimas 1920–1932 metais

1920–1932 m. lakūnų ir žvalgų rengimas tęsėsi, tačiau kitomis sąlygomis. 1920 m. birželio 12 d. į Aviacijos dalį atvyko karo lakūnas, rusų baltagvardiečių Denikino armijos gen. mjr. J. Kraucevičius. Jis buvo paskirtas dalies vado padėjėju. Tų pačių metų liepos 18 d. J. Kraucevičius skiriamas į Aviacijos dalies vado pareigas. Aviacijos dalyje prasidėjo didelių permainų ir reorganizacijos metas. Karo aviacija buvo pavadinta oro laivynu. J. Kraucevičius siekė sunorminti, įteisinti ir apibrėžti aviacijos statusą. Jis nusiuntė Generaliniam štabui „Pamatinių aviacijos dėsnių projektą“, kuris tapo ne tik Lietuvos karo aviacijos nuostatomis, bet ir jos ateities vizija, kurioje buvo vieta skirta ir jūrų aviacijai. Juose taip pat buvo numatyta ir aviacijos personalo ugdymo tvarka. Karininkai, galintys sudaryti aviacijos branduolį, turėjo būti priimami „iš įvairių kariuomenės rikiuotės dalių, surinkti į mokomąją eskadrilę ir sėkmingai užbaigę aviacijos mokslą.

---

⁴⁰Lesčius V. Lietuvos kariuomenė 1918–1920 m., p. 389.

Mokyti skraidymų leidžiama iki 25 proc. kareivių, bet tik baigusiu ne mažiau 6 klasių gimnazijos arba tolygios mokyklos ir prisirengusių technikos atžvilgiu⁴¹. Tai buvo pirmieji žingsniai, atlikti norint, kad aviacija taptų prestižine, privilegijuota kariuomenės dalimi.

1920–1921 metais karo aviacijos struktūra baigiama formuoti, nusistovi aviacijos karininkų ir kareivių santykiai. Karo aviacija pradeda egzistuoti savarankiškai, palaiptamsi atsi sakoma svetimšalių samdomų karininkų, vadovų pareigas perima Nepriklausomybės kovose dalyvavę karo vadai.

1920 m. rugsėjo 1 d. buvo suformuota mokomoji eskadrilė. Jos vadu buvo paskirtas mjr. A. Senatorskis⁴², instruktoriumi – vyr. ltn. Rahnas. Mokomajai eskadrilei buvo perduoti visi mokomieji *Albatros* tipo lėktuvai⁴³. Į mokomosios eskadrilės balansą buvo įtraukta ir fotolaboratorija, kuria rūpinosi laisvai samdomas Šulcas. Nuo rugsėjo 22 d. karo lakūnas vyr. ltn. P. Hiksa buvo atleistas iš oro eskadrilės vado pareigų ir paskirtas mokomosios eskadrilės vyr. instruktoriumi. Mokomajai eskadrilei, be mjr. A. Senatorskio, vadovavo vyr. ltn. A. Gustaitis (nuo 1923 m. kovo 22 d.)⁴⁴, vyr. ltn. V. Čemarka (nuo 1925 m. spalio 19 d.), kpt. V. Reimontas (nuo 1927 m. gegužės 18 d.), kpt. Č. Januškevičius (1932 m. spalio 10 d.).

1921 m. kovo mėn. pradžioje vėl susirūpinta savų karininkų ugdymu, prie mokomosios eskadrilės surengti specialūs karininkų kursai lakūnams ir žvalgam. Jiems vadovauti buvo paskirtas mjr. A. Senatorskis. Kursų tikslas buvo rengti iš šių ir kitų dalių atsiųstus karininkus, kad jie galėtų papildyti aviacijos personalo gretas, bei pagilinti jau turimų aviacijos karininkų žinias⁴⁵. Norinčiųjų papildyti karo aviacijos karininkų gretas buvo ieškoma kasmet, to klausiant pa-

---

⁴¹Pareiškimas Generalinio štabo viršininkui „Pamatinių aviacijos dėsnių projektas“, 4 §, 1920 m. // LCVA, f. 929, ap. 1, b. 439, l. 580.

⁴²1920 m. rugsėjo 7 d. įsakymas Mokomajai oro eskadrilei Nr.1 // LCVA, f. 531, ap. 1, b. 258, l. 2.

⁴³Mikėnas J. Gyvenimo skrydis, Kaunas, 1994, p. 23.

⁴⁴Įsakymas aviacijai Nr. 9, 1923 m. vasario 7d. // LCVA, f. 1323, ap. 1, b. 66, l. 13.

⁴⁵Statkus V. Lietuvos ginkluotosios pajėgos 1918–1940 m., p. 185.

čių karininkų, tarnaujančių kitose kariuomenės dalyse. Kandidatams buvo keliama nemažai reikalavimų, pvz.: turėti ne mažesnę kaip vienu metų rikiuotės stažą, būti ne vyresniems kaip 28 metų amžiaus, tikti pagal nustatytą bendrojo išsilavinimo cenzą – būti baigus 8 klases, turėti stiprią sveikatą bei gerai atestuotiesiems⁴⁶. Tikrinant dėl tinkamumo tarnybai aviacijoje fizinio krūvio išbandymui atlikti tokie karininkai iš kitų dalių vienam mėnesiui buvo komandiruojami į aviaciją.

1921 m. kovo mėn. suformuotų kursų pirmąją laidą sudarė karininkai, baigę Karo aviacijos mokyklą ir atsiųsti iš kitų kariuomenės dalių⁴⁷. Teorinis kursas, kuris trukdavo apie 8 mėnesius, buvo dėstomas Vytauto Didžiojo aukštųjų karininkų kursų Aviacijos skyriuje nuo spalio 1 d. iki birželio 1 d.⁴⁸ Mokomojoje eskadrilėje mokiniai atlikdavo skraidymo praktiką. Kursuose besitobulinantys karininkai tik po savarankiško skrydžio kovos lėktuvu turėjo šansą patekti į oro eskadrilę.

1921 m. gruodžio pabaigoje formuojant antrąją aviacijos laidą nebuvo surinktas reikiamas skaičius norinčiųjų tapti lakūnais, todėl aviacijos specialistų gretas papildysiantis būrys buvo formuojamas iš baigusiujų Karo mokyklą. Jie ir sudarė antrąją aviacijos karininkų kursų laidą⁴⁹.

Aviacijos karininkų kursai prie mokomosios eskadrilės iki 1926 m. buvo organizuojami kasmet. Teorinio kurso dėstymo lygis Vytauto Didžiojo karininkų kursuose nuolat kilo: buvo tobulinamos programos, kviečiamasi geresnių lektorių. Aviatorių mokymo programoje daugiausia dėmesio buvo skiriama aviacijos dalykams. 1921 m. pirmajai aviacijos kursų laidai buvo dėstoma aviacijos taktika (dėstė gen. lt. J. Kraucevičius), aviacijos istorija, motorų kursas (lt. Krauce-

⁴⁶KAM Vyriausiojo štabo 1929 m. lapkričio 29 d. aplinkraštis // LCVA, f. 1481, ap. 1, b. 30, l. 191.

⁴⁷1921m. kovo 1d. Aviacijos dalies vado pareiškimas Nr. 708 Generalinio štabo viršininkui // LCVA, f. 929, ap. 1, b. 439, l. 580.

⁴⁸Aviacijos komplektavimas. 1923 m. rugsėjo 21 d. // LCVA, f. 1323, b. 68, ap. 1, l. 63.

⁴⁹Ten pat.

vičius), aviacijos teorija (ltn. A. Gustaitis), aviacijos ginklai, aeronavigacija, fotografija ir fotogrametrija, topografija, artilerija (mjr. Senatorskis), technologija (inž. Bliumentalis), radijo telegrafija (ltn. Olsufjevas)⁵⁰, o 1923 m. laidos programa išsiplėtė: pradėtas dėstyti aviacijos technologijos ir aparatų reguliavimo kursas. Kursuose dėstė gen. J. Kraucevičius, plk. lt. Janavičius, vyr. lt. A. Gustaitis, lt. Tallat Kelpša, lt. J. Dobkevičius⁵¹ ir kiti jau Lietuvoje įgiję aviacijos specialisto išsilavinimą karininkai. Tinkami kandidatai būdavo paliekami aviacijoje ir kariuomenės įsakymu perkelti čia tarnauti, o netinkami grįždavo į savo dalis.

Kelti savo kvalifikaciją kariai ir karininkai buvo suinteresuoti ir finansiškai. Kariai, įgiję karo lakūno arba žvalgo statusą, gaudavo 50 litų didesnę atlyginimą nei kitų kariuomenės dalių kariai, turintys tą patį laipsnį ar einantys tas pačias pareigas. Kareiviams – karo lakūnams buvo mokama 50 proc. karo lakūno leitenanto pagrindinės algos. Už naujo arba suremontuoto lėktuvo išbandymą ore lakūnas gaudavo 25 litus⁵².

Karininkai, sėkmingai užbaigę teorijos kursą DLK Vytauto aukštųjų karininkų kursų Aviacijos skyriuje, įgydavo teisę tarnauti aviacijoje, aviacijos viršininko buvo skiriami arba lakūnais, arba žvalgais ir privalėjo ištarnauti šioje srityje 2 metus. Jie turėjo ir kitų teisių, privilegijų ir prievolių. Karininkams buvo leidžiama nešioti Aukštųjų karininkų kursų Aviacijos skyriaus ženklą, suteikiamos 2 mėnesių atostogos, pakeliamas karinis laipsnis⁵³. Tuo tarpu karininkai, nebaigę kurso, aviacijos viršininko nuožiūra buvo paliekami aviacijoje „dėl ne rikiuotės tarnystės“⁵⁴ arba, perkelti iš aviacijos, komandiruojami į Generalinio štabo Rikiuotės skyrių.

---

⁵⁰Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. kpt. Pyragius, p. 50.

⁵¹Įsakymas aviacijai Nr. 45, 1923 m. birželio 8 d. // LCVA, f. 1323, ap. 1, b. 66, l. 66.

⁵²Įsakymas aviacijai Nr. 30, 1923 m. balandžio 19 d. // LCVA, f. 1323, ap. 1, b. 66, l. 43.

⁵³DLK Vytauto aukštųjų karininkų kursų įstatai // LCVA, f. 1451, ap. 1, b. 55, l. 82.

⁵⁴Aviacijos komplektavimas. 1923 m. rugsėjo 21 d. // LCVA, f. 1323, ap. 1, b. 68, l. 63.

1927 m. kovo 5 d. laikinai eiti aviacijos viršininko pareigas Vyriausiojo štabo įsakymu buvo paskirtas gen. št. plk. ltn. S. Pundzevičius. Jis, nors ir ne aviacijos specialistas, ėmėsi tvarkyti administracinius reikalus. Ugdant aviatorius ir suteikiant jiems išsilavinimą dar buvo pakankamai spragų. Nors nuo 1921 m. lakūnams ir žvalgams prie mokomosios eskadrilės buvo organizuoti karininkų kursai, Vytauto Didžiojo aukštųjų karininkų kursų Aviacijos skyriuje buvo skaitomos paskaitos, tačiau augant poreikiams viso to jau nebepakako.

Trūko ir techninės srities vadovėlių. Artėjant aviacijos įkūrimo dešimtmečiui ši problema pradėta spręsti. 1928 m. mjr. A. Gustaičiui, tik ką baigusiam Prancūzijos aukštąją aeronautikos ir mechanikos konstrukcijų mokyklą (*l'Ecole Supérieure d'Aeronautique et de Constructions Mécaniques*) ir įgijusiam inžinieriaus specialybę⁵⁵, buvo pavesta rengti reikalingus vadovėlius „įvairiais technikos reikalais“. Taip pat susirūpinta, kad visuomenė mažai informuota apie Lietuvos karo aviaciją, todėl imtasi ją populiarinti. Kpt. A. Svilui buvo pavesta surinkti „įvairių statistikos žinių iš aviacijos darbuotės“, o kpt. J. Pyragiui – rūpintis aviacijos istorijos rašymu. Trūkstant lietuviškosios terminijos, buvo paskirti ir konsultantai – kpt. V. Jablonskis, kpt. J. Rapšys, ltn. B. Vaivada. Šiuo laikotarpiu iš aviacijos karininkų ne tik buvo reikalauta atsakingiau atlikti pareigas, bet ir buvo sudarytos geresnės sąlygos gauti karinį išsilavinimą Lietuvoje.

Apie tai, kad lakūnų mokymas nėra lengvas ir greitai atliekamas darbas, savo atsiminimuose rašė Juozas Narakas. Jis teigė, jog neužtenka to, kad jaunuolis gali valdyti aparatą – reikia iš jo dar padaryti karo lakūną, kuris, naudodamasis lėktuvu ir specialia ginkluote, galėtų ir mokėtų kovoti su priešū⁵⁶. Jo nuomone, specialus lakūnų mokymas ir rengimas, esant palankioms sąlygoms, užtrunka apie 2–3 metus.

⁵⁵Įsakymas aviacijai Nr. 117, 1 §, 1922 m. gruodžio 1 d. // LCVA, f. 1323, ap. 1, b. 172, l. 96.

⁵⁶Narakas J. Kokia buvo mūsų aviacija, Plieno sparnai, 1970, Nr. 1, p. 15.

Pilotų ir žvalgų rengimas ir tolesnis jų lavinimas buvo susiję su skrydžiais. Tam buvo reikalingi įvairūs lėktuvai – pradedant pačiais pagrindiniais ir baigiant moderniausiais kovos lėktuvais⁵⁷.

1932 m. pabaigoje buvo įvertintas lėktuvų personalo poreikis, pastebėtas didelis suinteresuotumas tarnauti aviacijoje, pradėtos organizuoti 5-oji ir 6-oji eskadrilės, sargybų kuopa, priešlėktuvinė kuopa ir Aviacijos mokykla⁵⁸. Aviacijos mokykloje buvo karininkų bei puskarininkių skyriai. Mokykla rengė lakūnus, žvalgus, mechanikus ir oro šaulius. Karininkai, kaip ir 1921–1932 metais, būdavo atrenkami iš kitų kariuomenės rūšių karininkų bei Karo mokyklos absolventų tarpo⁵⁹. Mokyklos viršininku paskirtas plk. lt. V. Reimontas mokinių prisimenamas kaip griežtai reikalavęs drausmės, bet teisingas vadovas. Baigusiesiems mokyklą būdavo suteikiamas jaunesniojo puskarininkio laipsnis ir II rango karo lakūno vardas.

1933 m. S. Pundzevičius patvirtino „Karo aviacijos leikiojančio personalo į rangus pakėlimo taisyklės“. Tai buvo naujovė, kadangi buvusi trijų aviacijos personalo skirstymo pakopomis – mokinys lakūnas – karo lakūnas (tas pats ir žvalgams) – sistema buvo pakeista skirstymo rangais tvarka – mokinys lakūnas – II rango karo lakūnas, I rango karo lakūnas, – įvedančia tam tikrus normatyvinius pakeitimus, pvz., „mokiniais-lakūnais laikomi aviacijos kursų klausytojai, ginklų rūšių, oro žvalgų kursų klausytojai, puskarininkių lakūnų mokyklos mokiniai ir aviacijos aspirantai“⁶⁰.

Taigi 1921–1932 m. karo aviacijos skraidantis personalas buvo rengiamas keliais būdais:

1. Iš kitų kariuomenės dalių buvo atrenkami karininkai, kurie teorinį kursą išeidavo ir skraidymo praktiką atlikdavo aviacijoje.

---

⁵⁷Ten pat, p. 15.

⁵⁸Įsakymas aviacijai Nr. 38, 1932 m. spalio 1 d. // LCVA, f. 1323, b. 1, ap. 101, l. 17.

⁵⁹Gamziukas A. Aviacija Lietuvoje 1919–1940 m, p. 14.

⁶⁰Priedas prie įsakymo Nr. 1, 1933 m. rugsėjo 30 d. // LCVA, f. 1323, b. 1, ap. 26, l. 30.

2. Karininkai iš kitų kariuomenės dalių studavo į Vytauto Didžiojo aukštųjų karininkų kursų Aviacijos skyrių, kur išeidavo teorinį kursą. Kai kurie lektoriai buvo aviacijos karininkai. Skraidymo praktiką jie atlikdavo mokomojoje eskadrilėje⁶¹.

Buvusių mokinių ir instruktorių susitikimas Aviacijos mokyklos baigimo 15-ųjų metinių proga Aviacijos karininkų ramovėje.

Iš kairės sėdi: T. Šakmanas, J. Šabanavičius, G. Bezumavičius, instruktorius P. Hiksa, mokyklos viršininkas J. Laurinaitis, A. Gustaitis, A. Stašaitis, B. Sidaravičius, A. Babilius; stovi: V. Lišauskas, L. Šliužinskas, V. Firontas, V. Šenbergas, L. Virbickas, L. Peseckas, V. Šidlauskas, V. Švitrys, K. Kanauka ir V. J. Jablonskis. 1934 m. gruodžio 16 (LAM)

---

⁶¹L. Lendraitis. Karo aviacijos mokykla, Karys, 1939, Nr. 10, p. 313.

Esant ypač sunkioms savos valstybės atkūrimo sąlygoms, ginkluotosios pajėgos nelengvai, bet nuolat augo, plėtojosi, buvo modernizuojamos. Karo aviacija tuo metu buvo visiškai nauja sritis, reikalaujanti labai didelių finansinių išteklių ir žmonių, dalyvaujančių kuriamajame darbe, atsida­vimo. Tai ypač atsiskleidė ugdant aviacijos personalą. Nenutrūkęs lakūnų ir žvalgų rengimas nuo 1919 iki 1932 metų lėmė ir skatino spartų Lietuvos karo aviacijos augimą. Šiame darbe neginčijamą vaidmenį atliko pirmoji Karo aviacijos mokykloje išugdyta lakūnų karta, visą savo gyvenimą skyrusi aviacijai. 1929 m. duomenimis, iš baigusiujų Karo aviacijos mokyklos pirmąją laidą 4 karininkai žuvo, 8 toliau tarnavo aviacijoje, 4 – kitose kariuomenės dalyse, kiti buvo kariuo­menės atsargos karininkai⁶².

Nenu­trūkęs lakūnų ir aviacijos žvalgų rengimas, nors ir su DLK Vytauto aukštųjų karininkų kursų vėliava, sudarė prielaidas 1932 metais atkurti Aviacijos mokyklą ir, įgijus brandesnės patirties, sėkmingai toliau tęsti šį darbą.

Įteikta 2003-09-22

---

⁶²Mūsų sparnai. 1919–1929. Lietuvos aviacija (Lietuvos karo aviacijos dešimtmečio sukaktuvėms paminėti), red. kpt. Pyragius, p. 35.

Résumé

L'instruction des pilotes de l'aviation militaire et des agents secrets de la Lituanie en 1919 - 1932

Estela Gruzdienė

L'université de Vytautas Magnus

En 1918 – 1919, en restituant l'Etat de la Lituanie, l'armée se formait qui devait défendre l'état jeune des ennemis. Les unités de l'armée étaient formées suivant les exemples des états modernes, c'est pourquoi l'aviation a été créée comme l'arme nouvelle. La création de l'école de l'aviation a été un deuxième pas après la formation du régiment d'aviation. L'instruction des spécialistes d'aviation en 1919 – 1932 peut être mise en trois périodes. Cet article analyse deux premières périodes – de 1919 à 1932.

La première - le 12 mars 1919 – le 1 décembre 1932 – période comprend la création et la clôture de l'école d'aviation, les premiers spécialistes.

L'article discute les problèmes de la création de l'école de l'aviation militaire, le changement des directeurs, les programmes de l'instruction, la vie quotidienne des étudiants et des professeurs.

Malgré toutes les pénuries, le 16 décembre 1919, 34 pilotes et agents secrets ont achevé l'école de l'aviation militaire après les cours qui ont duré 9,5 mois.

La deuxième période – 1920-1932 – exprime la variante intéressante et compliquée d'instruire le personnel, c'est-à-dire on réagissait très vite aux besoins de l'aviation et on organisait l'instruction du personnel des officiers partiellement instruits dans les domaines d'autres armes. C'est pour cela l'instruction du personnel continuait et après la fermeture de l'école d'Aviation militaire: les connaissances théoriques étaient enseignées dans le secteur de l'aviation des cours des officiers de Vytautas Magnus. La durée des cours

théoriques a été 8 mois. Le 1 septembre 1920, l'Escadrille - école a été formée pour l'acquisition de la pratique en vol. Les commandants de cette escadrille ont été le major A.Senatorskis, le lieutenant - chef A.Gustaitis, le lieutenant - chef V.Čemarka, le caporal V.Reimontas, le capitaine Č.Januškevičius. Ces cours des officiers auprès de l'escadrille - école ont eu lieu jusqu'à 1926. Le niveau d'enseignement de la théorie augmentait constamment: on perfectionnait et adaptait les programmes selon les besoins de l'armée moderne, on invitait les conférenciers. Les étapes de l'instruction des spécialistes d'aviation ont été réussies et ont apporté les résultats attendus, le plus important était instruire des pilotes et agents secrets de guerre, capables d'accomplir les missions, défendre la patrie et servir avec succès dans l'aviation militaire de la Lituanie.

L'instruction des pilotes d'aviation et des agents secrets continue, quoique partagée en deux places - les Cours supérieurs des officiers de Vytautas Magnus et l'Escadrille - école - a donné la possibilité de continuer avec succès l'instruction du personnel dans la troisième période d'instruction des aviateurs en 1932, quand l'Ecole d'aviation a été créée de nouveau et a commencé à instruire des spécialistes d'aviation.

Summary

The preparation and education of the aviation specialists in 1919-1932 in Lithuania

Estela Gruzdienė
University of Vytautas Magnus

When Lithuania became an independent country, during 1918-1919 an independent army was being formed. It had to defend the country from possible invaders. The subdivisions of the army were being formed according to the examples, of the often-developed countries. Thus the preparation of the aviation specialists became essential. First of all the aviation platoon was formed and afterwards the War Aviation School was founded. The preparation of the aviation specialists in 1919-1932 could be divided into three periods.

The first period (March 12, 1919 – December 16, 1919) comprises the foundation of the War aviation school, the graduation of the aviators from the aviation school and its closing.

The second period (1920-1932) was interesting and complicated enough because the preparation of the aviation specialists was divided into two parts. The young officers from the other divisions of the army who wanted to become the aviators, were supposed to study the aviation theory in Vytautas Magnus Officers courses. These courses took place approximately for 8 months. In the continuation of the studies officers were taught to handle war airplanes in the Practical Flying Squadron.

The commanders of the Squadron were major Senatorskis, vyr. let. Gustaitis, vyr. lt. Čemarka, kept. Reimontas, kept. Januškevičius.

Therefore those two periods of the preparation and education of the aviators were influential. The maintenance of this educational system gave the incentive to establish the Aviation School in 1932.